

profitable; when it comes to the product of practical sciences, it is to meet the following demands: it should be necessary (there is a demand for it on the market) and competitive.

In the developed world, business in science and technology is focused and concentrated in the research centres of large corporations and companies, private universities, private research centres, etc. Many of them are widely known and they are working on multiple problems of fundamental or practical sciences. Most of the scientists who work there are Nobel laureates and have their own schools of study. This is where innovations and discoveries of global significance are often made. Science is increasingly focused small, medium and large business, future trends and economic and social motives of the development of the country. What is the situation in Georgia like? There is little attempt to commercialize science. Both, fundamental and practical studies are state-funded.

ShotaRustaveli National Scientific Foundation has announced the first competition for the state scientific grants award for the fundamental and applied researches in 2011, before, the fundamental and applied researches were funded within the state scientific grants' competition. In 2011, 780 applications were in the sphere of fundamental researches and 290 applications – in the sphere of applied researches. Finally, only 35 of the fundamental researches and 25 applied researches were funded. In 2012, 525 applications were in the sphere of fundamental researches and 207 – applied researches and 73 and 38 of these applications were funded respectively [5]. This shows that in 2011-2012, ShotaRustaveli National Scientific Foundation has funded 4.5-13.9% of the submitted fundamental projects and 8.6-18.4% of the applied researches. In the mentioned period the funding was basically allocated to the Georgian studies, precise and natural sciences, engineering, environment and information technologies.

From the ancient time the universities fulfilled the function of knowledge generation and its free dissemination. They started to generate knowledge of commercial worth. The issue of ownership, management and use of knowledge was brought forward. World leading universities acquired the “entrepreneurial” functions putting on agenda the issue of better use of innovative potential. In 1980, in the USA, adoption of Bayh-Dole Act [2, p. 44] stimulated the process of science commercialization. Bayh-Dole Act allowed US universities, research institutes, NGOs and small firms to patent the inventions in their own names. In our country, in this respect, much should be done. In our country, the main factor hindering innovative development of the enterprises is poor financial condition of the enterprises, as well as absence of the relevant innovative infrastructure and high risks associated with innovative business.

Thus, dealing with the socioeconomic challenges facing Georgia heavily depends upon drastic improvement of the scientific and engineering-technological activities, taking advantage of the intellectual potential. Activation of innovative activities is the priority direction, which will ensure dealing with the problems of economic and social development of the country.

Georgia has a rich scientific tradition and potential. One of the best ways to get Georgia to global market is the use of intellectual property. In the 21st century global leadership goes to those countries that develop the economics of knowledge. This is true for Georgia as well. Economics of knowledge requires a new individual with innovative ideas and vision of future. There is still a lot to do in this field in Georgia.

УДК 339.56:620.9

Х. С. Мітюшкіна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В статті досліджено особливості впливу сучасних процесів інтеграції й глобалізації на трансформацію світових товарних ринків (на прикладі ринків вуглеводної енергетичної сировини). Особливу увагу приділено визначенню дефініцій „інтеграція” , „глобалізація” ,

„глобалізована галузь” на основі концептуальних підходів вітчизняних та зарубіжних наукових шкіл.

Доведено, що глобалізація набуває різного прояву в залежності від того, чи йдеться про окрему компанію, галузь, країну, чи про світове виробництво. Посилення міжнародної конкуренції впливає на розвиток глобалізації товарних ринків. Рушійними силами конкуренції в умовах поглиблення глобальних процесів стають: зростання транснаціональних ланцюгів; глобалізація попиту і пропозиції; розвиток інформаційних технологій; дерегулювання ринків.

Виявлено, що в процесі глобалізації мінерально-сировинні ресурси є одним з каталізаторів у створенні системи глобальних ринків. Через зростання та посилення економічних взаємозв'язків поглиблюються переплетення крайніх і регіональних господарських комплексів та економічних систем на всіх рівнях мікро-, мезо-, макро.

Визначено, що на рівні окремої компанії, глобалізація визначається насамперед, диверсифікацією та розширенням джерел надходження; масштабами і пропорціями розподілу своїх активів у різних країнах; інтенсивністю долучання до експорту капіталу, товарів і послуг та використання місцевих переваг (широкий доступ до природних ресурсів та відносно дешевої робочої сили); розмірами внутрішньої фірмової торгівлі, технологічних трансфертів.

Глобалізація на рівні окремої галузі визначається тим, наскільки конкурентоспроможність компанії всередині галузі в даній країні взаємопов'язана з її конкурентоспроможністю в іншій.

Рівень життя, залишаючись у край нерівномірним у різних країнах і регіонах, у цілому має тенденцію до підвищення, що відповідно сприяє росту споживання енергоресурсів, що актуалізує питання створення єдиного енергетичного ринку.

Ключові слова: *інтеграція, глобалізація, регіоналізація, глобалізована галузь, ринок енергетичних ресурсів, енергонадлишкові та енергодефіцитні країни.*

Трансформація світогосподарських зв'язків, обумовлена глобалізацією, змінює структуру й керовані параметри світової системи. На динаміку цих змін, які усе сильніше відчувають на собі всі країни, впливають обмеження, випадки, рушійні сили й ключові гравці. Однією з основних тенденцій у розвитку світової системи є ріст її залежності від джерел дешевих мінерально-сировинних ресурсів. Звідси кризи, пов'язані з нестачею нафти й газу, посилення боротьби за енергоресурси, яка час від часу переходить з політичної у військову площину.

У країнах-експортерах зростаючий експорт сировини, як правило, супроводжується різким зниженням обсягів його внутрішнього споживання, що не тільки підсилює диспропорції між виробництвом і внутрішнім споживанням, але й усе сильніше наближає структуру економіки до моделі експортно-сировинного типу. Експорт енергоресурсів, з одного боку, дозволяє країнам підтримати виробничі потужності, знизити соціальну напруженість у багатьох регіонах, наповнити бюджет, з іншого боку - експортна орієнтація найважливіших галузей і виробництв, що затягається на роки, позбавляє перспективи структурних перетворень в економіці й робить її ще більш залежною від світового ринку.

Глобалізація стала однією з найбільш впливових сил, що визначають характер розвитку світової системи. Цей процес торкає практично всіх сфер громадського життя, включаючи економіку, політику, ідеологію, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку. В умовах глобалізації економіка будь-якої країни органічно пов'язана зі світовою економікою, тому економічний розвиток у національних рамках і зовнішньоекономічних зв'язках стають ланками одного ланцюга.

За посередництва лібералізації національних фінансових ринків глобалізація впливає на динаміку розвитку світового енергетичного ринку, слідством чого, в остаточному підсумку, є реструктуризація вугільної галузі й лібералізація газового ринку й ринку електроенергетики в багатьох країнах. Можливий результат такого розвитку -

після формування глобального фінансового ринку - створення на цьому фундаменті єдиного світового енергетичного ринку.

Питанням розвитку світових інтеграційних та глобалізаційних процесів було присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема власне розуміння сутності інтеграційних процесів було представлено К.Марсом, Р. Шмед, Х. Кельзенем, Д. Шиндлером, О. Беєм, Б. Белассом, В. Репке, Р. Ароном, Я. Тінбергенем, Д. Мітрані, К. Дейчем, О.Гаврилук, А. Румянцевим, В. Ломакіним, Ю. Макогоном, Т. Ореховою, А. Філіпенко, О. Рогачем, Д. Лук'яненком. Глобалізацію, як сучасну тенденцію розвитку світового господарства досліджували: Б. Баді, А. Зуев, Л. М'ясникові, А. Ельянов, О. Білорус, О. Булатова та багато інших. Проте подальшої розробки потребують питання впливу глобалізаційних тенденцій на конкретних суб'єктів господарювання, галузі промисловості, міжгалузеві комплекси та ринки окремих товарів.

Отже, метою статті є дослідження сучасних процесів інтеграції й глобалізації в контексті їх впливу на ринки енергетичних ресурсів та їх трансформацію.

Місце й роль будь-якої країни в міжнародному поділі праці визначається всією сукупністю її реальних імпорتنих потреб і експортних можливостей, тому що й те й інше необхідно для виявлення економічного потенціалу співтовариства країн. Склад галузей та окремих виробництв складається під впливом багатьох факторів, зокрема до них відноситься забезпеченість мінерально-сировинними, паливно-енергетичними, матеріальними та трудовими ресурсами.

Рівновага будь-якої національної економіки визначається відповідною структурою галузевих і міжгалузевих комплексів. Причому процес зміцнення виробничих зв'язків й інтеграції різних рівнів виробництва протікає досить активно. Сформувалися такі міжгалузеві комплекси, як паливно-енергетичний, металургійний, машинобудівний, хіміко-лісовий, будівельний, агропромисловий, транспортний. Всі ці комплекси мають у свою чергу складну й диференційовану структуру. Також в умовах розвитку ринкових відносин все більшого значення набуває інфраструктура. За таких умов виникає потреба дослідження основних рис галузевого рівня економічної інтеграції.

Різноманіття визначень суті інтеграції, які існують в науковій літературі [2,21,7,16], на нашу думку зумовлено: по-перше, наявністю безлічі моделей, типів інтеграційних процесів, які розрізняються за цілями і функціями, і, по-друге, розходженнями національних інтересів, які переслідують окремі держави або групи держав. Проте накопичений міжнародний досвід, досліджуваний з погляду міждержавних відносин, приводить до висновку, що такі завдання, як збереження миру, досягнення безпеки, зростання добробуту в результаті економічного співробітництва й т.д., що набули в інтеграційних моделях загальний характер, можуть розглядатися як критерії визначення сутності поняття інтеграції. Крім того, інтеграційні процеси як фактори світового розвитку й світової політики перебувають у стані постійного розвитку й змін. Вони вносять багато нового як у зміст міжнародних відносин, так і в їхні форми й функції.

Представники зарубіжної суспільно-політичної думки дають різні визначення інтеграції. В одних випадках вони характеризують її „як соціальний процес утворення цілісності (єдності) із частин, систем з елементів. Цілісність (система) є більше, ніж сума його частин”. В інших - можливість інтеграції тісно пов'язується з питанням „про лояльне відношення до нових учасників... про необхідні межі панування й влади” [1].

Наприклад, на думку професора О. Бея, під інтеграцією слід розуміти процес економічного об'єднання дотепер роз'єднаних частин однієї держави чи низки самостійних держав в одне ціле – фактичну сукупність відносин [2, с.1]. На думку іншого зарубіжного вченого Б. Беласса, економічна інтеграція – явище нове; вона є запереченням постулатів класичного капіталізму з урахуванням ролі особистих інтересів одиниці [21]. Німецький економіст В. Репке під інтеграцією розуміє „...таке положення речей, при якому можливі торговельні відносини між різними національними господарствами, такі ж вільні й вигідні, як ті, що існують усередині національного господарства” [24].

Французький економіст Р. Арон [1] трактує інтеграцію як „об'єднання різних економічних одиниць, між якими рух товару, капіталу й людей може здійснюватися так само вільно, як у середині кожної з цих одиниць”.

Аналіз сучасної вітчизняної економічної літератури також свідчить про існування великої кількості поглядів на розуміння поняття процесу інтеграції. Гаврилюк О.В., Румянцев А.П. під інтеграцією розуміють “...процес зближення, переплетення, взаємодоповнення національних господарств” [3, с. 8]. Ломакін В.К. трактує інтеграцію як “об’єктивний процес розвитку стійких економічних зв’язків і поділу праці національних господарств, які є близькими за рівнем економічного розвитку” [8, с. 72]. Макогон Ю.В., Орехова Т.В., Юрченко І.В. під інтеграцією розуміють “...усупільнення виробництва на міжнародному рівні шляхом свідомого регулювання урядами країн взаємного поділу праці і міжнародної виробничої кооперації” [11,15]. Філіпенко А.С., Рогач О.І., Будкін В.С. дають своє визначення інтеграції: „Інтеграція являє собою об’єктивний процес розвитку стійких економічних зв’язків і поділу праці національних господарств, що близькі за економічним рівнем” [17, с. 31]. Лук’яненко Д.Г. розуміє під інтеграцією “відсутність будь-якої форми дискримінації іноземних партнерів у кожній з національних економік” [9, с. 35]. Спиридонов І.А. тлумачить міжнародну економічну інтеграцію як “процес господарсько-політичного об’єднання країн на основі розвитку глибоких стійких взаємозв’язків й розподілу праці між національними господарствами, взаємодії їх відтворювальних структур на різних рівнях та в різних формах” [18, с. 66]. Рибалкін В.С., Шербанін Ю.А., Балдін Л.В. під міжнародною економічною інтеграцією розуміють “процес зближення, взаємоприспосовування та зрощування національних господарчих систем, що володіють потенціалом саморегулювання та саморозвитку, в основі якого лежить економічний інтерес суб’єктів, що самостійно хазяйнують, та міжнародний розподіл праці” [13, с. 214]. Луцишин З.О. трактує економічну інтеграцію, як об’єднання ринків, торгових відносин, підприємницької діяльності окремих секторів в одне ціле у відношенні до зовнішнього світу; процес зближення і зрощення декількох національних господарств у регіональну економічну систему, який забезпечується подальшою концентрацією й переплетенням капіталів, проведенням державами, котрі інтегруються узгодженої зовнішньої й внутрішньої політики [10, с. 30].

Подібні визначення інтеграції не акцентують уваги на її рівнях, тому нами пропонується розглядати *міжнародну економічну інтеграцію*, як вищий ступень міжнародного поділу праці; процес розвитку глибоких й стійких взаємозв’язків груп країн, заснований на проведенні ними погодженої економічної політики, яка здійснюється на рівні підприємств, галузей економіки, регіонів, країн, з метою більш ефективного використання їх потенціалу та задоволення потреб національних економік.

Глобалізація є досить різнобічним та неоднозначним поняттям, що має суперечливий характер і по різному трактується. Міжнародні інституції визначають глобалізацію як „швидку всесвітню інтеграцію економіки через торгівлю, фінансові потоки, передачу технологічних досягнень, через інформаційні мережі культурні процеси”, а відтак вона продовжується завдяки розширенню потоків товарів, послуг, капіталу, робочої сили та ідей, а також спільної дії країн щодо вирішення глобальних екологічних проблем та проблем енергетичної безпеки.

Важливими з точки зору науки про міжнародні відносини, на думку французького професора Б. Бадієснють три виміри поняття глобалізації. По-перше, глобалізація – це історичний процес, який розвивається протягом багатьох століть; по-друге, вона призводить до уніфікації світу, життя за єдиними принципами, сповідування єдиних цінностей, додержання єдиних звичаїв і норм поведінки, прагнення все уніфікувати; по-третє, глобалізація – це визнання зростаючої взаємозалежності, головним наслідком якої є підриг, руйнування національного державного суверенітету під натиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени – глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, які взаємодіють на рівних основах не лише

між собою, але і з самими державами – традиційними дійовими особами міжнародних відносин.

Російські дослідники, Зуев А., Мясникова Л. та Ельянов А. об'єднані в тому, що глобалізація виступає найвищою формою розвитку інтернаціоналізації, яка охоплює практично всі країни світу і впливає на сферу виробництва, невиробничу сферу тощо. Вона передбачає організацію транснаціональних ланцюжків створення доданої вартості, головними з яких стають ТНК [5, с.54, 12, с. 4]. А відтак глобалізацію поглиблює глобальна диверсифікованість системи світового виробництва, впливаючи на розширення й ущільнення всієї системи транснаціональних господарських і культурних зв'язків, що в остаточному підсумку надає їм загальнопланетарний глобальний вимір [20, с. 4].

На думку провідних українських вчених О. Білоруса, Ю. Макогона та О. Лук'яненка глобалізація як нова стадія інтеграції економіки, виступає складовою частиною еволюційної трансформаційної сучасної економіки, що дозволяє визначити форму глобальної інтеграції [4]. Глобалізація означає тісну взаємодію і переплетення економічних, політичних, соціальних, правових, інформаційних, культурних та інших транзакцій на світовому терені; поширення безпосередніх і опосередкованих зв'язків між суб'єктами економічної діяльності всіх країн світу; формування єдиної (глобальної) для всього світового суспільства системи світогосподарських відносин [14, с. 323]. Поява цієї нової форми інтеграції – глобальної інтеграції обумовлена переходом до нового технологічного способу виробництва інформаційно-інтелектуальних, постіндустріальних технологій тощо.

Через зростання та посилення економічних взаємозв'язків (взаємозалежності та залежності між країнами; обсягів зустрічних потоків товарів, послуг, капіталу, ноу-хау в світовому господарстві поглиблюються переплетенням країнних і регіональних господарських комплексів та економічних систем на всіх рівнях мікро-, мезо-, макро..

На рівні окремої компанії, глобалізація визначається насамперед, диверсифікацією та розширенням джерел надходження; масштабами і пропорціями розподілу своїх активів у різних країнах; інтенсивністю долучання до експорту капіталу, товарів і послуг та використання місцевих переваг (широкий доступ до природних ресурсів та відносно дешевої робочої сили); розміри внутрішньої фірмової торгівлі, технологічних трансфертів [10].

Глобалізація на рівні окремої галузі визначається тим, наскільки конкурентоспроможність компанії всередині галузі в даній країні взаємопов'язана з її конкурентоспроможністю в іншій.

Глобалізовані галузі промисловості мають тенденцію домінувати на кожному ринку одним і тим самим набором глобальних компаній, які координують свої стратегічні дії в усіх країнах діяльності.

Головними показниками глобалізованої галузі промисловості є:

- співвідношення обсягів зустрічної торгівлі усередині галузі з обсягом світового виробництва;
- співвідношення зустрічних інвестицій з усім інвестованим в цю галузь капіталом;
- пропорції прибутків, що отримали конкуруючі компанії галузі у всіх головних регіонах світу;
- концентрація капіталу, що зростає завдяки активізації та злиттю компаній.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна стверджувати, що глобалізація це насамперед найвища стадія інтернаціоналізації; особлива форма інтеграції, що означає тісне переплетення усіх сфер господарського життя, посилення взаємозалежності країн світу у економічному, соціальному, правовому, політичному та ін.. сенсах; і як наслідок виникнення єдиної системи світогосподарських відносин.

Посилення і поглиблення глобальних процесів підтверджують різноманітні форми їх прояву, а саме: зростання обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій; збільшення впливу транснаціональних корпорацій на світову економіку; виникнення наднаціональних

інститутів регулювання економіки; створення єдиних міжнародних стандартів, норм та правил у виробництві продукції, наданні послуг, менеджменті та обліку; підвищенні конкуренції на світовому ринку та інші.

Глобалізація набуває різного прояву в залежності від того, чи йдеться про окрему компанію, галузь, країну, чи про світове виробництво. Посилення міжнародної конкуренції впливає на розвиток глобалізації товарних ринків. Рушійними силами конкуренції в умовах поглиблення глобальних процесів стають: зростання транснаціональних ланцюгів; глобалізація попиту і пропозиції; розвиток інформаційних технологій; дерегулювання ринків.

В процесі глобалізації мінерально-сировинні ресурси є одним з каталізаторів у створенні системи глобальних ринків. З одного боку, формується жорстка ієрархічна структура, з іншого боку - відбувається розподіл ринків, що перебувають на нижніх і середніх рівнях, на окремі частини й вбудовування цих частин у вертикально інтегровані структури.

Технологічна піраміда складається з наступних рівнів: 1) нові технологічні принципи, що повністю контролюють і самостійно формують ринки й напрямки реалізації свого продукту; 2) практичне втілення нових технологічних принципів; 3) унікальні споживчі товари; 4) складне технологічне встаткування й висококваліфіковані послуги; 5) мінерально-сировинні товари або продукція першого переділу.

Якщо між першим рівнем і всіма іншими існує значний розрив, то третій, четвертий і п'ятий рівні технологічної піраміди утворюють виробники товарів, у тій або іншій формі нові технології, що використовують, розроблені на другому рівні. Ці рівні плавно перетікають друг у друга в міру спрощення й зниження ступеня унікальності вироблених товарів. Галузеві ринки першого, другого й третього переділу поглинаються ринками продукції, що стоять наприкінці технологічного ланцюжка виробництва. На трансформацію промисловості накладається зменшення ролі національних держав і збільшення ролі наднаціональних структур і транснаціональних компаній. Галузеві ринки нижніх рівнів технологічної піраміди почали стрімко переміщатися із країн, що вступили в постіндустріальний світ, у країни індустріальної економіки, наприклад, зі США, Німеччини й Італії в Мексику, Китай, Індію й т.д. Відповідно разом з ними переміщуються й робочі місця.

Розпад СРСР викликав трансформацію біполярного світу, що призвело до запуску на території країн Східної Європи й колишнього Радянського Союзу програми Вашингтонського консенсусу, що містила в собі наступні "підпрограми": посилення лібералізації фінансових ринків і ріст їхньої могутності; приватизація в колишніх соціалістичних державах і країнах третього світу; реструктуризація вугільної промисловості країн Західної й Східної Європи й СНД, а також лібералізація ринку енергоресурсів; винос виробництв I і II переділів з ядра світової економіки в країни третього світу; посилення контролю над ринком енергоресурсів з боку міжнародного капіталу й зниження контролю з боку національних держав; зростання експорту енергоресурсів і продукції I і II переділів із країн третього світу й колишніх соціалістичних країн; зниження частки країн третього світу й колишніх соціалістичних країн на світовому фінансовому ринку при одночасному розвитку високих технологій і збільшенні фінансових потоків із країн, що складають ядро світової економіки.

У результаті перерозподілу індустріального потенціалу між великими регіонами світу й під дією процесів глобалізації істотно змінилася структура світового ринку: сьогодні це на 75% обмін готовою промисловою продукцією й на 13% - торгівля мінерально-сировинними ресурсами. Фінансові потоки, що обслуговують промислову продукцію, сконцентровані в країнах постіндустріальної економіки й істотно перевершують обіг капіталу на ринку енергоресурсів.

Проте, слід зауважити, що більша частина світової торгівлі сировиною припадає саме на вуглеводну енергосировину (17% світового експорту припадає на нафту та

нафтопродукти). За останні десять років частка нафти та нафтопродуктів збільшилася на 10% [22]. Збільшення частки нафти та нафтопродуктів у світовій торгівлі пояснюється, з одного боку, збільшенням цін на товари зазначеної групи, а з іншого, - поглибленням індустріалізації у світовому господарстві та збільшенням ресурсоспоживання. На світовому мінерально-сировинному ринку представлено більш 85% країн, при цьому через нерівномірність у розміщенні, виробництві й споживанні енергосировини роль світового ринку в його перерозподілі зростає все більше. Зростання обсягів виробництва окремих країн та світового господарства в цілому вимагає стабільного ресурсного забезпечення. При цьому слід зазначити, що темпи світового споживання випереджають темпи нарощування світових запасів.

Сучасна енергетична основа виробництва призводить до того, що підвищується роль ринків енергетичних ресурсів та відбувається їх трансформація під впливом глобалізаційних процесів (рис. 1).

Так, у результаті збільшення обсягу фінансового ринку й швидкості переміщення капіталу підсилилася залежність стану економіки, соціальної й політичної ситуації в окремих країнах від міжнародних фінансових ресурсів. Реальний продукт, створюваний у світі, у грошовому (вартісному) відношенні виявляється розділеним на нерівні частки: мала частина залишається у виробника, а більша споживається або зберігається ТНК. З географічної точки зору це виглядає як перетікання капіталу переважно в зони розвинених економік.

У результаті виникає гігантська система циркуляції, що перекачує капітал на фінансові ринки в центрі світової економіки, а потім переносить його в країни периферії й напівпериферії: або у формі кредитів і інвестицій, або побічно, через ТНК.

Потрібно також відзначити, що рівень життя, залишаючись украй нерівномірним у різних країнах і регіонах, у цілому має тенденцію до підвищення, що відповідно сприяє росту споживання енергоресурсів. Тому особливу актуальність здобувають питання створення єдиного енергетичного ринку.

На даний момент, наприклад, на міжнародному енергоринку спостерігається розподіл учасників на два типи, залежно від обсягів споживання енергетичних ресурсів - енергоспоживаючі й енергонадлишкові (рис. 2)

		<i>Енергоспоживаючі</i>	<i>Енергонадлишкові</i>
<i>Розвинені</i>	<i>ені</i>	Германія, Франція, Бельгія, Люксембург, Італія, Австрія, Швейцарія, Греція, Іспанія, Країни Прибалтики й Східної Європи - члени ЄС, Фінляндія, Японія	Норвегія, Нідерланди, Великобританія, Канада
<i>Перехідні й країни, розвиваються</i>	<i>що</i>	Україна, Молдова, Грузія, Білорусія, Вірменія	Росія, Казахстан, Туркменістан, Узбекистан, Азербайджан, країни Близького Сходу

Рис. 2 Матриця класифікації учасників енергоринку

Розвинені енергоспоживаючі держави Європи прагнуть створити єдиний внутрішній ринок природного газу й електроенергії й забезпечити безпеку імпорту енергоносіїв. Щоб забезпечити необхідну кількість енергоносіїв за мінімальною ціною, ліквідують всі внутрішні бар'єри, які можуть перешкоджати імпорту сировини. Економічний ефект від глобалізації для енергозбиткових країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою не завжди однозначно позитивний, тому що разом з розширенням ринків збуту на енергетичну сировину, надмірна їхня відкритість може привести до ослаблення економічної безпеки цих держав.

Сучасні глобалізаційні процеси суттєво впливають на трансформацію ринків ресурсів, найбільш помітними є зрушення в сфері енергетичних і матеріальних ресурсів. Зростання попиту на мінерально-сировинні ресурси (такі як нафта, природний газ, сталь) зміщується з розвинених країн до країн, що розвиваються (переважно, азіатських). За прогнозами експертів, попит на нафту з боку Китаю та Індії за період з 2005 по 2020 рр. майже подвоїться і досягне 15,4 млн. бар. на добу [6], тобто досягне рівня США, найбільшого споживача цього ресурсу сьогодні.

Разом з прискоренням економічного зростання в країнах, що розвиваються стрімкими темпами зростає споживання природних ресурсів. Наприклад, в Китаї споживання нафти за десятирічний період з 2000 по 2010 рік практично подвоїлося. Китай, Індія, країни Середнього Сходу і частково Росія прагнуть прискореними темпами створювати генеруючі потужності та енергетичні мережі, щоб задовольнити зростаючий попит на енергію. Китай, наприклад, має намір до 2020 року збудувати 500 гігават нових потужностей на додаток до 400 гігават, які були введені за минулі два десятиліття [19]. Зростаючий попит на енергію та матеріали викликає необхідність масованих капіталовкладень, які за даними Міжнародного енергетичного агентства, тільки в нафтовій галузі повинні становити за 2005-2030 рр. 4,3 трлн. дол. (у цінах 2005 року) [23].

Більш того, багато країн які багаті природними ресурсами (країни Середнього Сходу, Росія, Венесуела) намагаються все ширше розповсюдити над ними державний контроль, щоб привласнювати природну ренту. Безпека енергопостачання стає предметом все більшої заклопотаності країн нетто-імпортерів (Китай, країни Європи, США). Цьому сприяли і газові конфлікти між Росією і Україною в 2006 і 2008 рр.

Зростаючий рівень глобальної взаємозалежності, пов'язаний з необхідністю задоволення зростаючого попиту на енергетичні ресурси, буде мати позитивний економічний ефект на ринках відповідних ресурсів в умовах глобального ціноутворення. У той же час, більш складні і довгі ланцюжки поставок цих товарів у поєднанні з геополітичними проблемами здатні ускладнювати постачання і приводити до цінової волатильності.

Отже, основним проявом впливу глобалізаційних процесів на світовий ринок енергетичних ресурсів є глобалізація енергетичних ринків. Створення глобальних енергетичних ринків викликано, з одного боку, ростом міжнародної торгівлі енергоресурсами, все більшими відстанями регіонів видобутку нафти й газу від ринків збуту й, відповідно, збільшенням довжини трубопровідних маршрутів. С другого боку, створенню глобальних ринків енергоносіїв сприяє постійно зростаюча конкуренція світового масштабу, що призведе до поглинань і злиттів в області енергетичного бізнесу. Сучасна ситуація на світовій паливно-енергетичній арені така, що можливість виробництва енергоресурсів і можливість їхнього транспортування до споживачів, все частіше, використовується як засіб політичного тиску.

Список використаної літератури

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / [Общ. ред. и предисл. П.С. Гуревича]. — М.: Издательская группа «Прогресс». — «Политика», 1992. — 608 с.
2. Бей О. Теоретичні підстави міжнародної інтеграції / О.Бей. — Мюнхен: Український вільний університет. — 1985, с.1
3. Гаврилюк О.В. Економічна інтеграція в сучасному світі / О.В. Гаврилюк, А.П. Румянцев. — К.: Наукова думка, 1991. — 128 с.
4. Глобалізація і безпека розвитку: [Монографія] / [О.Г. Білорус, О.Г. Лук'яненко та ін.; Керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г. Білорус]. — К.: КНЕУ, 2001. — 733 с.
5. Зуев А., Мясникова Л. Глобализация: аспекты, о которых мало говорят / А. Зуев, Л. Мясникова // МЭ и МО – 2004. — №8. — С. 54–60.
6. Кислова Л.А. Міжнародна економічна діяльність країн в умовах глобалізації ринку чорних металів: [Автореферат дисертації] / Л.А. Кислова. — Донецьк: ДонНУ, 2010. — 22 с.

7. Козик В. В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: [Навч. посіб] / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Н.Б. Даниленко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 406 с.
 8. Ломакин В.В. Мирова экономика: [ученик для вузов] / В.В. Ломакин. – М.: ЮНИТИ, 1998. – с.72
 9. Лук'яненко Д.Г. Міжнародна економічна інтеграція / Д.Г. Лук'яненко. – К.: ВПОЛ, 1996. – 420 с.
 10. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. – К.: Видавничий центр “ДрУк”, 2002. – 320 с., 30 с.
 11. Макогон Ю.В. Влияние субъектов ВЭД на экономическую безопасность Украины / Ю.В. Макогон // Сборник научных работ. – Донецк, 1998. – С. 5– 8
 12. Медведев В. А. Глобализация экономики: тенденции и противоречия / В.А. Медведев // МЭ и МО. – 2004. – № 4. – С.3–10 .
 13. Международные экономические отношения: [Учебник для вузов] / [В.Е. Рыбалкин, Ю.А. Щербанин, Л.В. Болдин и др.]. – М.: Юнити-Дана, 2004. – 605 с.
 14. Міжнародна економіка: [Навчальний посібник] / [Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.В. та ін.]. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
 15. Орехова Т .В. Теоретико-методологічні основи дослідження процесу еволюції транснаціональної стратегії бізнесу в умовах глобалізації / Т.В. Орехова // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов.—Донецк: ДонНУ. – 2007. – С. 986–991.
 16. Світова економіка. Економіка закордонних країн: [Учебник] / Під. Ред.. д-ра економ. наук, проф.. В. П. Колосова й д-ра економ. наук, проф.. М. Н. Осьмовой. - М.:Флінта: Московський психолого-соціальний інститут, 2000 - 480 с.
 17. Світова економіка: [Підручник] / [А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач та ін.]. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.
 18. Спиридонов И.А. Мирова экономика: [учебное пособие] / И.А. Спиридонов. – М.: Инфра-М, 1999. – 256 с.
 19. Томберг И. Энергетика Китая / Игорь Томберг // Экономическое обозрение. – 2006. – № 4. – С. 46–53
 20. Эльянов А. Глобализация и догоняющее развитие / А. Эльянов // Мирова экономика и международные отношения. – 2004. – №1. – С.3-16.
 21. Balassa B. The theory of Economic Integration / B. Balassa. – Homewood, Illinois: Richard D. Irvin, 1961. – 304p.
 22. Handbook of statistics 2011. – New York and Geneva: United Nations Publication, 2011. – 513p.
 23. International Energy Agency [Officialwebsite]. – URL: <http://www.iea.org>.
 24. Ropke W. International order and economic integration / W. Ropke.. – Dordrecht: D. Reidel publishing company, 1959. – 276 p.
- Стаття надійшла до редакції 22.09.2014.

H. Mityushkina

TRANSFORMATION OF THE WORLD POWER RESOURCES MARKET UNDER THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION PROCESSES

The article considers the current peculiarities of integration and globalization processes influence on the transformation of world commodity markets (on the example of hydrocarbon energy resources markets). Particular attention is given to the definitions of such terms as “integration”, “globalization”, “globalized industry” based on conceptual approaches of national and foreign scientific schools.

It is proved that globalization can appear in different forms depending on scales of its

development – within a separate company, industry, country, or the world production. Increased international competition affects the development of the commodity markets globalization. The driving forces of competition in terms of deepening global processes are: the growth of transnational circuits; globalization of supply and demand; development of information technology; markets deregulation.

It is found out that within the process of globalization mineral and raw resources are one of the catalysts to establish a system of global markets. Due to the growing and strengthening economic relationships intertwining of national and regional economic complexes and economic systems deepens at micro, mezo and macro levels.

It is determined that at the individual company level, globalization is defined primarily by diversification and expansion of earning sources; scale and proportions of its assets distribution in different countries; intensity of involvement to the export of capital, goods and services and the use of local advantages (access to natural resources and relatively low-priced labor); size of intra firm trade, technology transfers.

Globalization on the level of the individual branch is determined by the way in which company's competitiveness within the industry in the country is associated with its competitiveness in the other country. The standard of living, remaining extremely uneven across countries and regions, as a whole tends to increase, that accordingly promotes the growth of energy resources consumption and actualizes the creation of the united energy market.

Key words: *integration, globalization, regionalization, globalized industry, power resources market, countries with energy excess and energy deficit.*

УДК 339.924:061.1ЄС

O. Bulatova

EUROPEAN INTEGRATION AND REGIONAL POLICY

In the article the preconditions of the European integration process, internal and external European integration factors are determined. Integration evolution stages of the EU interaction: Free Trade Zone Stage (1958-1966 gg.) Customs Union Stage (1968-1986 gg.), Common Market Stage (1987-1992 gg.), Stage of economic and monetary union (1993.) are analyzed. The features of the EU Regional Policy are highlighted and characterized.

Development of the worldwide integration processes can be characterized by various degrees of intensity and speed. Integration development of the European Union experienced gradual transition through all the forms of regional integration from a free trade area to an economic and monetary union, practically following the classical scheme offered by B. Balassa [1]. *Freetradeareastage* [1958-1966] was characterized by abolition of the customs duties and various quantitative restrictions in the field of intra-regional trade between the EU Member States. At the *customs union stage* [1968-1986] the scope of the integration group was further developed: purposeful agrarian policy was supplemented by unified environmental, research and technological development policies; foundation for monetary and financial integration was formed. At the *commonmarket stage* (1987-1992), Single European Act and the document on the European Internal Market Program signed in 1985 marked elimination of the last barriers to free movement of goods and factors of production. The following *four freedoms* were developed: free movement of goods, services, capital and labor force within the EU. In the same period, EU countries started implementing common policies in specific fields of energy, transport, social and regional development. It should be noted that at this stage the classical scheme of regional economic integration has experienced some adjustments since there are some differences between the categories of the *common market* (classical scheme) and the *single market* (the one